

Література

1. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка: Ок. 9000 синонимических рядов. / Под ред. Л. А. Чешко. – 5-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 600с.
2. Булаховський Л. А. Загальне мовознавство. – К.: Наукова думка, 1975. – 495с.
3. Пешковский А. М. Избранные труды / Под ред. И. А. Василенко и И. Р. Палей. – М.: Учпедгиз, 1959. – 252с.
4. Пушкин А.С. Полное собрание сочинений. – М.: Прогресс, 2010. – 1160бс.
5. Франко І. Я. Коли ще звірі говорили. – К.: "Видавництво Старого Лева", – 2016. – 72с.

А. В. Вовк,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. С. І. Корнієнко.

БОЛГАРСЬКА ДІАСПОРА В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто історію розвитку болгарської спільноти в Україні, еволюцію політики влади по відношенню до болгарського населення. Особливу увагу приділено проблемам, з якими стикається болгарська громада в часи російсько-турецьких війн. У роботі висвітлено формування юриспруденції через ознайомлення з нормативною базою XVI – XIX ст. (грамоти гетьманів, ордерів, указів царів), щодо надання прав та привілеїв болгарській діаспорі.

Ключові слова: болгар, болгарська діаспора, юриспруденція, права і привілеї переселенців.

Постановка проблеми. Болгарська спільнота є однією з найбільших національних об'єднань України. Представники етнічних болгар беруть і будуть брати активну участь у політичному і суспільному житті української держави, у вирішенні проблем, які на сьогодні є надзвичайно актуальними для всіх громадян України.

Згідно першого Всеукраїнського перепису населення, який відбувся 2001 року, до болгарської спільноти входить 205 тисяч громадян України. Більшість із них мешкають в Одеській, Запорізькій, Херсонській і Кіровоградській областях.

Для формування патріотичної та свідомої молоді людини необхідне ознайомлення з витоками становлення національного колориту, а для цього бажано зануритися в історичні події, бо як казав відомий український письменник і кінорежисер Олександр Довженко: "Народ, що не знає своєї історії, є народом сліпців", тому актуальним питанням є вивчення історично-правової основи переселенських процесів на українських землях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження правової основи формування болгарської діаспори в Україні зробили такі відомі вітчизняні вчені, як І.К. Бунін, І.І. Гуржос, В.А. Колеснік, В.С. Лобачевський, В.І. Мільчев, В.П. Петков, С.В. Петков [1].

У їхніх дослідженнях надається детальний аналіз історичних подій, пов'язаних із переселенням і освоєнням болгар на територіях українських земель, підібраний ряд законодавчо-нормативних актів того часу, які регулюють права і привілеї переселенців.

Постановка завдання. Метою статті є виділення основних документально підтверджених історичних подій, які вплинули на переселення болгарського народу на українські землі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування болгарської діаспори на території України бере своє коріння з кінця I - початку II тисячоліття і пов'язане з появою і розвитком Київської Русі. Тісніше міграційний процес належить до IV - VII ст. і має зв'язок з "Великим переселенням народів", коли ранньофеодальні політичні об'єднання скіфо-сарматського походження ділили між собою територію.

У часи правління гетьмана Богдана Хмельницького (1648-1657), Запорізька Січ підтримувала військово-політичні та торгово-економічні зв'язки з балканськими народами, права і привілеї греків і болгар ремісничо-купецьких громад Києва, Ніжина, Новгород-Сіверська та Путивля неодноразово

зустрічались в грамотах гетьманів України, це були перші спроби правового регулювання етносоціальних процесів на українських землях [2, 38, 42-46].

Починаючи з XVI і протягом усього XVII ст. у Болгарії, яка перебуває під владою Османської імперії, відбувається ряд національно-визвольних повстань. Венеціанський посланник Яків Соранцо, прибувши з Туреччини, в доповіді, прочитаній в Сенаті в 1576 р., писав: "Всі народи Болгарії, Сербії, Боснії і Греції готові взятися за зброю і повстати, щоб звільнитися від турецького рабства".

У XVI-XVII ст. на запорізькі землі йдуть учасники визвольного руху – гайдуки, вони вступають до лав Низового Товариства. Багато болгар, в минулому колишні гайдуки, стають активними учасниками військових походів запорожців проти Кримського Ханства, Османської імперії, Московського царства і Речі Посполитої. А.О. Скальковський характеризував запорожців як "суспільство, складене з дорослих вихідців з усіх кінців України, Польщі, Молдавії та Туреччини, пов'язані союзом військового братства і повагою до своєї старшини і свого суспільства" [3, 150-151].

Масове переселення і формування болгарської діаспори на території сучасної України належить до II пол. XVIII ст. Активізація переселенського руху в цей період пов'язана з глибокою системною кризою, у Причорномор'ї і на Балканах відбувається ряд кровопролитних війн між Російською та Османською імперіями, викликані геополітичними інтересами обох сторін: прагненням Стамбула розширити свої територіальні володіння вглиб Європи і бажанням Москви, захопивши Балканський півострів, знайти вихід до середземноморських портів [2, 51].

У той час імператор Петро I організовує полки з представників Балканських народів і розміщує їх на кордоні з Османською імперією. У такі кровопролитні часи залишалось верховенство права, була сформована низка знань в області юриспруденції, а саме в 1751, 1763 і 1801 роках були видані царські укази, за якими іноземним переселенцям, які погоджувалися оселитися в Російській імперії, гарантувалися особливі права і привілеї.

Кількість болгарських громад, які переселились в Україну, збільшилась після видання Маніфесту Катерини II (1762-1769), який узаконив привілеї переселенців [4].

Війна 1768-1774 рр. стала переможною для Російської імперії. Закладений 10 липня 1774 р. в селі Кючук-Кайнарджі, поблизу міста Силістри, на території Болгарії, мирний договір закріпив перемогу Російської імперії над Турецькою. Кючук-Кайнарджийський договір сприяв переселенням болгарських громад в Україну. В договорі обговорювалися умови переселень.

У 1787 р. почалася чергова російсько-турецька війна. І знову, як і в попередніх війнах, російський уряд намагався якомога повніше використати людські та матеріальні ресурси населення Південної України. Багато болгар, билися з турками під прапорами Російської імперії на початку 90-х р. XVIII ст., поповнивши Бузьке козацьке військо.

У березні 1811 р. головнокомандуючим Дунайської армії став генерал М.І. Кутузов. Як і його попередники, він вважав, що для успішного ведення війни необхідно об'єднати дії російської армії з боротьбою болгарського народу за своє визволення. Поштовхом до масових переселень болгар в Україну, на території Херсонської губернії та Південної Бессарабії, послужило звернення М.І. Кутузова до християнського населення Болгарії "Переселенцям з правого на лівий бік Дунаю обивателям християнського віросповідання". У цей же час Кутузов підтримував пропозицію офіцера російської армії болгарина Дмитра Ватікіоті про формування болгарської військової частини – Болгарського земського війська з болгарських емігрантів Дунайських князівств і України. 10 червня 1811 р. Кутузов видає "Ордер" про створення Болгарського війська.

На початку травня між Україною, Російською і Турецькою імперіями було підписано перемир'я, а 16 травня 1812 р. було укладено Бухарестський мирний договір.

Новий головнокомандувач Дунайської армією адмірал П.В. Чигарев видав наказ про розпуск Болгарського війська. Він скасував всі привілеї, які мали болгар за наказами та розпорядженнями Кутузова.

Після закінчення російсько-турецької війни 1806-1812 рр. в Болгарії тривають національно-визвольні виступи, за що турецька влада піддає болгар репресіям. Болгарський революціонер Григорій Раковський писав, що це був "страшний і жахливий час, коли з Константинополя до Болгарії були відправлені три палачі-паші, щоб відібрати у болгар зброю, рубати їм голови і повісити всіх болгарських старійшин і відомих людей у містах і найбільш відомих великих селах. Ці кати-паші, де б вони не

з'являлися, проливали багато невинної крові без жодного слідства і суду тільки тому, що болгари одного віросповідання з греками, які тоді зробили відому спробу повстати проти злочинницького турецького уряду". Турецька влада силою вилучали зброю у болгар, забороняли приватне виробництво вибухових речовин [5, 25].

У 1815 р. колишні болгарські добровольці Болгарського війська, проживаючи в Бессарабії, звернулися до російського уряду з проханням сформувати з них козацтво "на правах війська Донського", і відвести під поселення території Буджака, до складу яких входили Бендерський, Аккерманський і Ізмаїльський повіти. Вони брали на себе зобов'язання щодо захисту південних кордонів Російської імперії, а від уряду просили деякі додаткові пільги. Відзначали так само своє вигідне становище поряд з Болгарією, звідки зможуть прибути співвітчизники для підкріплення.

В результаті російсько-турецьких протиріч російський імператор Микола I (1825-1855) 14 квітня 1828 р. оголосив війну Туреччині.

По всій Болгарії піднялася нова хвиля національно-визвольного руху. Повсюди організовуються загони і групи патріотів, які беруть участь в бойових діях.

14 вересня 1829 р. у місті Андріанополі між Російською і Турецької імперіями був підписаний мирний договір, згідно з яким завойовані російськими військами європейські території Османської імперії поверталися Туреччині, за винятком островів у гирлі Дунаю. Велика кількість болгарських сімей переселяється в Україну.

Уже за період з вересня 1829 р. до березня 1830 р. дозвіл на виїзд отримало близько 2400 осіб, з квітня по серпень 1830 р. переселилося ще близько 25 тисяч. У 1830 р. в Україну прибуло близько 50 тисяч осіб, які оселилися переважно в буджацьких степах.

Поразка Російської імперії у Кримській війні призвела до підписання Паризького договору 30 березня 1856 р., за яким Російська імперія уступила південну частину Бессарабії Молдавському князівству.

26 грудня 1860 р. і 23 січня 1861 р. було видано укази, які дозволили 2639 сім'ям болгар переселитися з Молдавського князівства в Херсонську, Таврійську та Катеринославську губернії зі збереженням за ними пільг і надання їм грошової допомоги. Є більшість переселенців-болгар, які оселились в Бердянському повіті Таврійської губернії на вільні землі.

Учасник подій Михайло Греков писав, що з Молдавії тільки в Бердянський повіт в 1861-1862 рр., прибуло 3064 родини, більше ніж передбачалося указом.

За даними матеріалів 10-ї ревізії в Таврійській губернії, в 1864 р. болгари утворили 36 колоній (поселень) в Бердянському повіті, 4 – в Мелітопольському і 1 – в Дніпропетровському із загальним населенням понад 17 тисяч осіб.

У 60-х р. XIX ст. завершився тривалий історичний процес переселення болгарських громад в Україні. Цей процес був одним з центральних у взаєминах України і Болгарії на протязі майже трьох століть. Він відбивав доброзичливі відносини, які склалися між двома державами, а також взаємні дружні почуття народів, що базуються на традиційних історичних зв'язках.

Разом з тим переселення болгар в Україну створило нову додаткову основу для розвитку подальших взаємовідносин між двома країнами і народами.

У трьох губерніях Новоросійського краю (Херсонській, Таврійській і Бессарабській) до кінця XIX ст. вже було близько 100 тисяч болгарських колоністів. Це населення проживало в основному компактними масами: в Одеському, Херсонському, Бердянському, Феодосійському повітах (за адміністративним поділом того часу).

Необхідно відзначити, що за 50 років – з 1847 по 1897 р. – кількість болгарського населення в трьох зазначених губерніях Новоросійського краю значно зросла і за даними першого загального перепису населення Російської імперії в 1897 р. чисельність становила 170 осіб.

З 1882 р. болгари Новоросійського краю нарівні з українцями відбували рекрутську повинність. У 1890 р. болгарські волості були розформовані і колонії увійшли до складу українських волостей.

Переселенці зробили значний внесок в економічний і культурний розвиток краю, де вони проживали. В офіційних доповідях болгарський народ характеризувався як "дуже працьовитий, розважливий і ощадливий, що відрізняється спокоєм вдачі, чесністю в справах, непохитністю в вірі і дбайливістю в господарстві".

Болгарське населення України відіграло суттєву роль у просвітницькому та національно-визвольному русі в Болгарії, і було своєрідним посередником, що сприяв взаємозбагаченню братських культур і зміцненню традиційних дружніх зв'язків болгарського народу з українським.

Література

1. Благоев Д. Принос към историята на социализма в България. – София 1956.
2. Іванова Ю.В. З історії заселення Південної України / [Ю.В. Іванова Л.Н. Чижикова] / Культурно-побутові процеси на Півдні України. – М.: Шука, 1979.
3. Нариси історії, мови та культури Ольшанських болгар / [В.С. Лобачевський, І. І. Гуржос, С.В. Петков та ін.]. – Київ: Видавничий дім "Скіф", 2013. – 392 с. – (Під загальною редакцією доктора історичних наук, професора В. І. Мільчева).
4. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького на підставі справжніх документів Запорізького Січового архіву. – Частина 3. – Одеса, 1886.
5. Сохань П.С. Нариси історії українсько-болгарських зв'язків. – Наукова думка, 1976.

І. В. Годлевська,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. С. І. Корнієнко.

ДОЛЯ ОДНОГО НЕЗДІЙСНЕНОГО ПРОЕКТУ ЩОДО КОЛОНІЗАЦІЇ БОЛГАР КРИМУ

Анотація. У статті подано архівні матеріали Автономної Республіки Крим про заплановане, але нездійснене переселення болгар та греків з Молдови в Крим.

Ключові слова: болгар, вербувальник, греки, колоністи, переселення.

Постановка проблеми. За допомогою констатації фактів з архівних законодавчих документів викриваються наміри поодиноких особистостей, які мали владу над переселенцями, нажитися на цьому і перетворити людей у дешеву робочу силу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За основу взято роботи Н.В. Биковської, А.В. Малигіна, В.І. Мільчева, Р.І. Шиян. У їхніх працях здійснено аналіз історичних подій, пов'язаних із переселенням болгар та греків на територіях українських земель.

Постановка завдання. Метою статті є виділення документально підтвердженого факту стосовно переселення, головним чином, болгарського народу на українські землі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Констатація архівних матеріалів подана в часовій послідовності, що є доказом злочинної діяльності волонтерів різних національностей по відношенню до переселенців.

У зібраннях Державного архіву Автономної Республіки Крим, серед документів фонду "Таврійське обласне правління" зберігається справа, яка переконливо свідчить, що напередодні російсько-турецької війни 1787-1791 рр. мала місце підготовка переселення болгар та греків з Молдавії в Крим. Ініціаторами цього переселення виступили відставні чини Албанського війська, створеного в 1775 р. із грецьких, албанських, болгарських і сербських волонтерів, що приймали активну участь у морських боях проти турецького флоту в складі російської Середземноморської ескадри, протягом усієї війни 1768-1774 рр.

Албанське військо, згідно правових актів, що регламентують його устрій, більшістю дослідників зараховується до козачих військ і команд. Військовослужбовці цього об'єднання одержали від російського уряду ряд пільг та привілеїв. Відповідно до однієї з них греки-поселенці одержали право сприяти переселенню в Росію греків, болгар і албанців, при цьому за кожну виведену родину вербувальники отримували з державної скарбниці по 5 карбованців.

Цим правом не обминули скористатися два відставних чини Албанського війська-прапорщик Нікола Маркович і рядовий Замфір (Зафір) Константинов. Згідно з їхнім планом 150 родин болгар і греків, що проживають на території Молдавського князівства повинні були поселитися у якості